

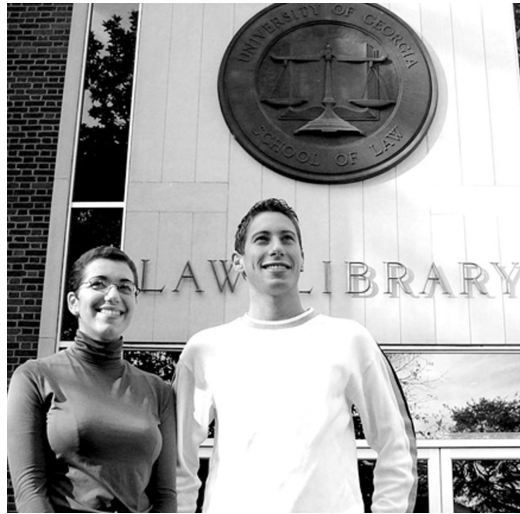

מגלים את אמריקה

שירי טורף*

אם עד היום ערכנו עשרות השוואות בין המצב המשפטי הנוהג בארץ לזה שבארה"ב, הרי שהגיע הזמן שנשווה גם תחומים אחרים: שבעה סטודנטים אמריקאים למשפטים מספרים על החוויה הסטודנטית שלהם, ובתוך כך מלמדים אותנו כמה דברים על עצמנו. ירושלים בראי בוסטון.

לימוד לשנה של סטודנט למשפטים באוניברסיטה פרטית בארה"ב יכול היה לאפשר ל-15 סטודנטים ישראלים ללמוד שנה שלמה באוניברסיטה העברית. דא עקא, מסתבר ש"יש תמורה בעד האגרה" או כמו שאומר הביטוי הנודע בלועזית: "if you pay money you get honey". מבט קצר בתצלומי הקמפוסים בגולה מצביע על כך שהכסף שמתקבל משכר הלימוד מנותב, בין היתר, גם לטובתם של הסטודנטים. מדשאות גדולות ומטופחות, מזרקות מים ובניינים מפוארים הם חלק מהנוף הטבעי של כמעט כל אוניברסיטה בארה"ב. "בקמפוס יש לנו בריכה, חדר-כושר ומגרשי ספורט שהכניסה אליהם חופשית. יש גם כמה ארגוני סטודנטים שממומנים באמצעות שכר הלימוד והם מארגנים מסיבות, אוכל, פאנלים של עורכי-דין

ויטה זלצר וארי וייסברג פתחו ספריית משפטים באוניברסיטת ג'ורג'יה, ארה"ב

והרצאות של פוליטיקאים ומשפטנים" ממשיך ארי וייסברג. שוני נוסף נעוץ בכך שבכדי ללמוד משפטים בארה"ב צריך לשלם יותר, כפי שמסביר ג'ון שוחט סטודנט למשפטים שנה ב' באוניברסיטת וירג'יניה הנמצאת בשארלוטסוויל, וירג'יניה: "תואר במשפטים הוא בין התארים הכי יקרים (יחד עם רפואה ומנהל-עסקים) כיוון שעורכי-דין, רופאים ואנשי עסקים מרוויחים הרבה כסף ויכולים להרשות לעצמם לקחת הלוואות בזמן הלימודים ולשלם אותן בחזרה במהירות כשהם מתחילים לעבוד".

לימודי המשפטים-קורסי חובה, קורסי בחירה, תרגילים ומטלות מבנה תוכנית הלימודים בארה"ב שונה במעט מתוכנית הלימודים שלנו. רוב קורסי החובה שלנו הנם חובה גם בארה"ב, אם כי סדר הלימוד שונה. מרבית הסטודנטים בארה"ב לומדים את כל קורסי החובה בשנה א' ואילו בשנים ב' ו-ג' הם חופשיים לגמרי לבחור קורסים כאוות נפשם. בריאן גוטסמן, סטודנט למשפטים שנה ג' באוניברסיטת הרווארד שבקיימברידג', מסצ'וסטס, מבהיר מהם קורסי החובה לתואר Juris Doctor, המקביל לתואר שאנו עתידים לקבל (LL.B): "לימודי החובה אצלנו בשנה א' כוללים שבעה קורסים: דיני קניין, משפט פלילי, סדר דין פלילי, סדר דין אזרחי, נזיקין, חוזים וכתביה משפטית". הקורסים הללו הם קורסי חובה ברוב הפקולטות למשפטים בארה"ב, בשינויים קלים. מעניין לגלות שבהרווארד אין חובה ללמוד את הקורס דיני חוקה למרות שבארה"ב, בניגוד אלינו, יש חוקה כבר דורות. קורס חובה נוסף במספר אוניברסיטאות הוא "כללי אתיקה" או "אחריות מקצועית", שהינו קורס בחירה אצלנו.

לטעמי, פרישת קורסי החובה אצלנו על-פני כל שנות התואר מהווה יתרון כיוון שיכולותינו המשפטיות משתפרות משנה לשנה. על כן לימוד קניין בשנה ב', למשל, במקום בשנה א' יהיה מעמיק יותר. הוספת קורס "כתיבה משפטית" לקורסי החובה שלנו יתרום, לדעתי, לכל אחד ואחת מאיתנו ויחסוך לנו עבודה מיותרת הן בתור סטודנטים והן בתור מתמחים. בנוסף, מספרים הסטודנטים, בכדי לעבור את מבחני ה-bar מומלץ לקחת קורסים שאינם קורסי חובה כגון תאגידים, חוקה (בפקולטה בה הקורס אינו חובה), ראיות, מיסים פדרליים וכדומה. בדומה לנו, בחלק

רוב הסטודנטים למשפטים בישראל מתחילים את דרכם המשפטית לאחר גיל 21 היות והם משרתים קודם לכן בצה"ל. בשל כך מתעוררת פעמים רבות התחושה שהקריירה שלנו "נדחית" בכמה שנים, ואילו ברי מזל אחרים החיים ב"ארץ האפשרויות הבלתי מוגבלות" זוכים להתחיל את חייהם המקצועיים שנים לפנינו. ברם, מתברר שגילו של הסטודנט הממוצע למשפטים בארץ ובארה"ב פחות או יותר זהה. הסיבה לכך היא שמסלול הלימודים האקדמאים בארה"ב שונה בתכלית מהמסלול אותו אנו עוברים, שכן דרישת סף לקבלה למשפטים שם היא החזקה בתואר ראשון אחר (B.A/S.A). ריטה קריינר, סטודנטית למשפטים שנה ב' בבוסטון קולג' השוכן בניוטרון, מסצ'וסטס, מסבירה: "לאחר סיום הלימודים בתיכון, יש להתחיל בלימודים לתואר כלשהו בקולג' הנמשכים 4 שנים. בכדי להתקבל למשפטים לאחר מכן, אין זה משנה איזה תואר קיבלת בקולג' ולמעשה אין דבר כזה "לימודים פרה-משפטיים" כמו שיש למשל ברפואה. אני למדתי מנהל-עסקים בקולג' וסטודנטים רבים למשפטים הם בעלי תואר ראשון בפילוסופיה, באנגלית או במדעים. בנוסף, לפני הגשת המועמדות לבתי-הספר השונים למשפטים על כל סטודנט להיבחן במבחן הנקרא Law School Admission Test) LSAT, מבחן הבודק מיומנויות שונות בדומה לפסיכומטרי אצלנו - ש.ט".

לימודי המשפטים בארה"ב נמשכים 3 שנים בלבד ולאחריהם ניגשים הסטודנטים למבחני ה-BAR, בדומה למבחני הלשכה אצלנו. סטודנט שעבר בהצלחה את המבחן מקבל רישיון עריכת דין. אך יש לזכור כי בארה"ב 50 מדינות שונות ולהוציא המשפט הפדרלי המשותף לכל המדינות, לכל אחת מהן קודקס משלה ומערכת בתי-משפט מדינתיים משלה, ועל-כן מבחני ה-BAR משתנים ממדינה למדינה (למעשה יש 51 מערכות משפט, מלבד מערכת המשפט הפדרלית, שכן לווינגטון הבירה מערכת משפט נפרדת משלה - ש.ט). בשל כך, עורך-דין שעבר את המבחן בקליפורניה, למשל, אינו יכול לעסוק בעריכת דין בניו-יורק אלא אם כן יעבור את המבחן של ניו-יורק.

לו הייתי רוטשילד - שכר הלימוד מרקיע שחקים (אך יש בציוד תמורה) שכר הלימוד באוניברסיטאות בישראל עומד כיום על כ-10,000 לשנת לימודים אקדמית (כ-2,200 דולר). על שכר הלימוד הגבוה, לטעמם של רבים, קמה צעקה זה מכבר ונערכו מספר הפגנות מחאה. ייתכן ויש ממש בטענות המפגינים, אך כידוע הכל יחסי. מבדיקה מדגמית של שכר הלימוד באוניברסיטאות בארה"ב מתברר כי אשרינו, וטוב לנו. "אני משלם 5,600 דולר עבור שנת לימודים בבית-ספר טוב מאוד למשפטים, מה שנחשב מאוד זול, כיוון שמדובר באוניברסיטה ציבורית ששייכת למדינת ג'ורג'יה" מספר ארי וייסברג סטודנט למשפטים שנה ב' באוניברסיטת ג'ורג'יה הממוקמת באת'נס, ג'ורג'יה. "שכר הלימוד באוניברסיטאות פרטיות לעומת זאת עומד על כ-30,000 דולר לשנה" הוא מסביר. יש לציין כי מבדיקה באתרי אינטרנט של אוניברסיטאות בחו"ל נודע שסכום זה אינו כולל מגורים והוצאות מחייה. כך יוצא ששכר

מהפקולטות למשפטים בארה"ב סטודנטים יכולים לצבור נקודות זכות לתואר גם באמצעות השתתפות בקליניקות משפטיות שבמסגרתן הם מבצעים עבודה משפטית של ממש ומסייעים לאנשים הנזקקים ליעוץ משפטי. אין חובה בארה"ב לקחת קורסי בחירה כלליים, מהטעם הפשוט שכל הסטודנטים למשפטים הם כבר בעלי תואר ראשון בתחום אחר וההנחה היא שהם כבר לקחו את כל הקורסים שעניינו אותם בשנות הקולג'.

משפט משווה? לא בבית ספרנו. בעוד שאנו נדרשים להוסיף פרק של משפט משווה כמעט בכל עבודה להגשה, ובעוד שכמעט בכל הקורסים אנו מזכירים את המצב המשפטי הנוהג בארה"ב או בבריטניה, הסטודנטים האמריקאים אינם נדרשים כמעט לעולם להתייחס למשפט משווה, שנחשב שם כהלכות ביאת המשיח. ג'ון שוחט מסביר: "כיוון שהמשפט האמריקאי התפתח מהמשפט הבריטי, אנו עורכים השוואות עם פסקי-דין בריטיים ישנים, אך לעיתים רחוקות בלבד. לגבי פסקי-דין מודרניים יותר, המשפט האמריקאי לגמרי עצמאי ואינו תלוי כלל במשפט הבריטי. בתי-המשפט בודקים מהו המצב המשפטי בבריטניה רק כאשר מתעורר מקרה שאין עליו פסיקה אמריקאית אך יש הלכה בריטית. מכיוון שארה"ב היא מדינה גדולה, בתי-המשפט דנו למעשה כמעט בכל מצב משפטי". ככל הנראה זו הסיבה לכך שאצלנו דווקא כן בוחנים משפט משווה, שהרי ישראל היא מדינה צעירה והמשפט שלה עודנו בתהליכי התפתחות, ולכן יש משמעות לבדיקה האם יש משפט רצוי אחר. ארי וייסברג מוסיף שהשוואה למשפט הבריטי (או משפט אחר) נעשית לעיתים רחוקות, אך יש קורסים של משפט משווה ורוב הסטודנטים לומדים אותם. יש גם "מיני-קורסים" על מערכות המשפט במדינות אחרות. לאחרונה סיימתי קורס בשיטות המשפט במזרח-התיכון שכלל את מערכת המשפט בישראל, במצרים, ברשות הפלסטינית ובערב-הסעודית".

הבדל נוסף בין שיטת הלימוד אצלנו לשיטה בארה"ב נעוץ בתרגילים להגשה. כידוע לכולנו, לפחות בכל קורסי החובה ברוב הקורסים הגדולים (בין 4-6 נ"ח) ישנה דרישה להגשת תרגילים ו/או עבודה שנתית. בקורס דיני מיסים, למשל, תנאי לגשת למבחן הוא הגשת 10 תרגילים קטנים במשך שנת הלימודים. "ברוב הקורסים אין כלל דרישה להגשת תרגילים כתובים" מספרת ויטה זלצר, סטודנטית למשפטים שנה ב', גם היא מאוניברסיטת גורגיה. "המבחן בסוף הקורס מהווה 100% מהציון הסופי למרות שמספר מרצים שומרים לעצמם את הזכות להוסיף או לגרוע נקודות מציונו הסופי של סטודנט בהתאם לטיב השתתפותו בשיעורים ולפי מידת התכוננותו לשיעור. במסגרת סמינריונים לעומת זאת, יש דרישה לכתוב עבודה". להערכתך, סיבה עיקרית להבדל זה היא שדרישה להגשת תרגילים אצלנו מחייבת ומדרבנת אותנו לקרוא את פסקי-הדין, החקיקה והמאמרים העיקריים, בעוד שבארה"ב, כפי שאסביר להלן, הקריאה לשיעורים מתבצעת כמעט תמיד.

התקלות וקריאה לשיעורים - הא בהא תליא

רוב המרצים בפקולטה שלנו מנהלים את השיעור כהרצאה ארוכה, המשולבת עם הפסקות קצרות לשאלות של סטודנטים. יתר על כן, נדיר למצוא מרצה שכופה על סטודנטים הר כניגית ומתקיל בשאלות על חומר הקריאה לשיעור, או בשאלות אחרות. לרוב, הסטודנטים אינם משתתפים פעילים בשיעור, אלא אם הם עושים זאת מיוזמתם. רבים יסכימו ששיטה זו נוחה ועדיפה. המצב בארה"ב לעומת זאת, שונה לגמרי שכן מאוד נדיר שם שפרופסור ירצה שעה רצופה. מאט סאלווי, סטודנט למשפטים שנה ב' באוניברסיטת פנסילבניה שבפילדלפיה, פנסילבניה, מספר על שיטת הלימוד: "בשנה הראשונה בעיקר, רוב המרצים מלמדים בשיטה הסוקרטית ושואלים סטודנטים שאלות ישירות על חומר הלימוד. למרצה יש מפה של סדר הישיבה בכיתה וכך הוא יכול לזהות כל סטודנט וסטודנט. בשנים ב' ו-ג' חלק מהמרצים ממשיכים בשיטה זו, אך לא כולם". ויטה זלצר, בניגוד אליי, סבורה שזו שיטת לימוד טובה: "אני סבורה ששיטת לימוד זו היא מאוד אפקטיבית כיוון שהיא מכריחה

את הסטודנטים ללמוד את החומר לשיעור ביסודיות. עם זאת, השיטה הסוקרטית היא מקור למתח רב כיוון שהמרצים יכולים להיות מפחידים מאוד ולא משנה אם קראת ביסודיות את החומר אפילו מספר פעמים המרצה יכול לשאול אותך שאלה שתשאיר אותך מבלבל ומוכה אלם זהלם, ופעמים רבות גם די מפורח. מלבד זאת, כיוון שברוב הקורסים בשנה ראשונה יש כ-80 סטודנטים זה יכול להיות מאוד משפיל להיתפס לא מוכן לפני כולם". הסבר נוסף שקיבלתי מהסטודנטים לשיטת לימוד זו, מלבד הרצון לדרבן את הסטודנטים להתכונן לשיעור, הוא הרצון של המרצים לדמות את ההידברות בכיתה לזו שבבית-המשפט ובכך להכין את הסטודנטים להופעותיהם בבתי-המשפט בעתיד.

בשל כך, רוב הסטודנטים האמריקאים אכן קוראים את חומר הקריאה שנדרש מהם ומתכוננים לשיעורים. "המרצים מצפים שהסטודנטים יקראו מה שנדרש מהם, וכן, הם פונים לסטודנטים בשיעור ומבקשים שיספרו על חומר הקריאה" אומר מאט סאלווי. בריאן גוטסמן מציין ש"כל המרצים דורשים קריאה לשיעורים אך כל מרצה שונה מרעהו בקשיחותו ובאכיפתו בפועל של דרישה זו. חלק מהמרצים שואלים סטודנטים שאלות על חומר הקריאה באופן רנדומלי, אחרים פשוט שואלים לפי סדר הישיבה בשורה מסוימת באולם וחלק מהמרצים קובעים בכל שיעור "פאנל סטודנטים" שיישאל בשיעור הבא על חומר הקריאה".

עם זאת, אין הסטודנטים האמריקאים נדרשים לקרוא כמויות גדולות של חומר, כפי שאנו נדרשים. כידוע, לפני מספר שנים יצאה הנחיה חדשה למרצים בפקולטה שלנו המגבילה אותם לתת עד 50 עמודי קריאה לכל שעת לימוד (היינו לשיעור שנמשך שעה וחצי). למרות הקיצוץ במספר עמודי הקריאה, סטודנטים רבים לא עומדים אף בעומס הזה. הסטודנטים האמריקאים מספרים שזה מאוד נדיר שמרצה יתן לקרוא 50 עמודים או יותר, והממוצע הוא בין 15 ל-25 עמודי קריאה לשיעור בלבד. כידוע, חלק מהסטודנטים אצלנו מעדיפים ללמוד בספריה מאשר בבית או במעונות ואילו אחרים מעדיפים לחזור הביתה מייד עם סיום הלימודים באותו יום. להערכתך, סטודנט ישראלי למשפטים מקדיש בממוצע 3 שעות ביום ללימוד עצמי ולמרות שלפעמים כתיבת התרגילים גוזלת מאיתנו זמן רב יותר. הסטודנטים האמריקאים מקדישים, כך מתברר, שעות רבות יותר ללימוד עצמי, מעבר לשעות הלימודים בפקולטה. רובם הקדישו בממוצע 5 שעות ביום ללימוד עצמי בשנה א', אך פחות בשנים הבאות. חלקם מעדיפים ללמוד בבית שכן כיום בעידן האינטרנט ניתן להשיג את כל החומר הרלוונטי מבלי לצאת מהבית, ואילו אחרים מעדיפים את הספריה. כמו בכל מקום, ישנם כאלה שלומדים הרבה יותר: "אני מעדיף ללמוד בספריה מאשר בדירה שלי. זה תלוי בתקופה, אך באופן כללי אני לומד בין 5 ל-10 שעות ביום בספריה" אומר אדם בובילסקי, גם הוא סטודנט למשפטים שנה ב' מבוסטון קולג'. ויטה זלצר משקיעה זמן רב גם היא: "בשנה א' למדתי כל הזמן. כל זמן שלא ישנתי או הייתי בשיעור, למדתי בספריה. ההנחיה לסטודנטים משנה א' היא ללמוד כ-3 שעות באופן עצמאי על כל שעת לימוד בכיתה. זה אומר שבשנה א' למדתי בין 6 ל-9 שעות ביום. כיום אני לומדת בין 4 ל-7 שעות ביום, אך לא כל יום".

הסיכוי להיות רוטשילד לא רע בכלל: על מרכזי ההשמה וראיונות

העבודה

במסגרת יריד ההשמה שנערך בחודש מאי 2002 בפקולטה, חתמו סטודנטים רבים על התמחות עם משרדי עורכי-דין מובילים. אך אם חשבנו שהמצאנו את הגלגל, מתברר שלא כך הוא הדבר. בכל הפקולטות למשפטים בארה"ב קיים מרכז השמה שמעניק לסטודנטים שירותים שונים, בדומה למרכז ההשמה שלנו. "יש לנו משרד מיוחד שמתאם ראיונות עם מעסיקים בגורגיה וגם במקומות אחרים. הם עזרו לי ליצור קשר עם משרדים בגורגיה, בפלורידה, בניו-יורק ואפילו בתל-אביב" מספר ארי וייסברג. ההבדל בין מרכז ההשמה שלנו למרכזים בארה"ב נעוץ בכך שאצלנו, בפקולטה בה יש כ-800 סטודנטים, מנוהל מרכז

בממוצע 3,500 ש"ח שהם כ-800 דולר בלבד לחודש, אלא כל שיטת התנהלות ראיונות העבודה שונה לגמרי. בדומה לאצלנו, ברוב הפקולטות למשפטים בארה"ב מתבצעים הראיונות הראשוניים בקמפוס עצמו, בתיווך מרכז ההשמה. המשרדים השונים בוחרים את הסטודנטים בהם הם מעוניינים ומזמינים אותם לראיון שני במשרדם, ראיון ששונה במהותו מהראיונות השניים הנהוגים בישראל. ויטה זלצר מספרת על הנוהג: "המשרדים השונים משלמים לסטודנט שהזמינו לראיון את כל הוצאות הנסיעה למשרד, כולל כרטיסי טיסה. הם מזמינים בשבילו חדר במלונות הכי יוקרתיים ומפוארים ללילה שלפני הראיון ובאותו ערב שני עורכי-דין מהמשרד לוקחים את הסטודנט לארוחת ערב יוקרתית. למחרת הראיונות מתמשכים מספר שעות, במהלך הסטודנט עובר סדרת ראיונות של 30 דקות כל אחד, עם שותפים שונים במשרד. לרוב, שני עורכי-דין מהמשרד מזמינים את הסטודנט גם לארוחת צהריים באותו יום. אם הסטודנט עבר את הראיון, הוא יקבל הצעה לעבודה בקיץ במהלכה יוכל המשרד להעריך את כישוריו. אם הוא יעמוד בדרישותיהם, הוא יקבל הצעת עבודה בסוף הקיץ, לעבודה בתור עורך-דין לעוד שנה".

לסיכום, נראה לי שלאחר שתהינו על קנקן של הפקולטות למשפטים בארה"ב, ניתן לומר שגם שם, כמו בפקולטה שלנו, ישנם יתרונות וישנם גם חסרונות. אין לקבוע מסמרות היכן "טוב יותר" שכן לכל אחד ואחת השקפה סובייקטיבית שונה בנושא ובכל מקרה עדיף, לעניות דעתי, לדבוק בביטוי "איזהו עשיר השמח בחלקו".

ההשמה על-ידי מנהלת אחת בלבד ואילו בארה"ב, בפקולטות בסדר גודל דומה, מועסקים בממוצע כ-4 עובדים במרכז ההשמה. זאת כנראה מהסיבה הפשוטה שארה"ב היא מדינה גדולה מאוד ובה משרדי עורכי-דין רבים.

מטרת מרכזי ההשמה בארה"ב היא לעזור לסטודנטים למצוא עבודה בתור עורכי-דין כיוון שבארה"ב אין דרישה לשנת התמחות. כאמור, התנאי היחיד לקבלת רשיון עריכת-דין הוא לעבור את מבחן ה-bar בהצלחה (ובכמה מדינות גם מבחן אתיקה). עם זאת, מספרים הסטודנטים, אם סטודנט אינו עובד במהלך הלימודים או בקיץ בעבודה משפטית יהיה לו הרבה יותר קשה למצוא עבודה אחר-כך. כמו כן, מסביר ג'ון שוחט, בכל מקרה עורך-דין מתחיל נמצא תחת פיקוח בדומה למתמחה אצלנו: "השנה הראשונה בעבודה כוללת אימון ופיקוח רב, ולכן עורכי-דין מתחילים במשרדים פרטיים כמעט לעולם לא מופיעים בבתי-המשפט או כותבים מסמכים ללא פיקוח של עורך-דין בכיר".

אם קודם לכן הבנו שעורכי-דין ואפילו סטודנטים שעובדים בעבודות משפטיות מרוויחים שכר גבוה, הנה ההוכחה לכך. ג'ון שוחט מספר: "אחרי שנה ב', סטודנטים עובדים בקיץ עבור משרד שברוב המקרים גם יעסיק אותם לאחר סיום הלימודים. סטודנטים כאלה מרוויחים בין 1,500 דולר לשבוע בערים בינוניות כמו סינסינטי או פורטלנד, ל-2,400 דולר לשבוע בערים גדולות כמו סן-פרנסיסקו, וושינגטון או ניו-יורק". לא רק השכר בארה"ב הרבה יותר גבוה מכאן (שכן מתמחה מקבל